

не згубіць, захаваць,

пранясці б

чалавечую годнасць,

душу чалавечую [3, с. 165];

Я ў крузе, дзе слова шукае Слова, а чалавек – Чалавека [2, с. 236].

У паэзіі А. Разанава лірычнае “я” з’яўляецца ўвасабленнем трансперсональнага досведу. Лірычны герой выступае як суб’ект, якога цікавяць глыбокія, агульначалавечыя, універсальныя пласты быцця. Ён выходзіць на ўзровень надсабовага і задаецца пытаннямі пра сутнасць чалавечага “я”, яго патэнцыйныя магчымасці і суадносіны з Сусветам. Лірычны герой намагаецца выйсці за межы чалавечай індывідуальнасці, пашырыць граніцы свайго “я” да неабсяжнасці. Апазіцыя мяжа – бязмежжа, да якой звяртаецца А. Разанаў, увасабляе імкненне да трансцэндэнтнага, выхад у звышвымярэнне, дзе чалавек рэалізуе сваю ўнутраную свабоду і становіцца тоесным усяму Сусвету.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Сандберг, Н. Трансперсональная психология (I) [Электронный ресурс] / Н. Сандберг, К. Кётцер // Психологическая энциклопедия. – Режим доступа: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_psychology/1172/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D1%8F. – Дата доступа: 25.01.2026.

2 Разанаў, А. Танец з вужакамі : Выбранае / А. Разанаў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1999. – 462 с.

3 Разанаў, А. 3 маланкаю ў сэрцы : выбраныя творы / А. Разанаў. – Мінск : Папур, 2023. – 592 с.

4 Джеймс, У. Многообразие религиозного опыта / У. Джеймс. – М. : Наука, 1993. – 432 с.

5 Бернадская, Ю. С. Понятие трансцендентного на примере современной русской поэзии / Ю. С. Бернадская // Омский научный вестник. – 2001. – № 14. – С. 57–60.

The article explores the specifics of the lyrical I in A. Razanau’s poetry from the perspective of the embodiment of transpersonal experience. It indicates the desire of the lyrical hero to expand the boundaries of his own self and comprehend the possibilities of the human spirit. It is argued that through the opposition of the limit and infinity, the author discovers an intention for the transcendent, a superdimensionality where a person becomes identical to the universe.

УДК 811.161.3’374:398.92

В. А. ЛЯШЧЫНСКАЯ

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

З. У. ШВЕДАВА

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

АБ НЕАБХОДНАСЦІ НОВАГА СЛОЎНІКА ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

У артыкуле даводзіцца неабходнасць падрыхтоўкі слоўніка фразеалагізмаў беларускай мовы новага тыпу з улікам вынікаў даследавання фразеалагічных багаццяў нашай мовы, адметных асаблівасцей і выключнай ролі і назначэння гэтых адзінак у авалодванні мовай і асабліва

ў выхаванні кожнага новага пакалення грамадзян Беларусі, у фарміраванні культурнай самасвядомасці і культурна-нацыянальнай ідэнтычнасці кожнай асобы і адзінства народа; прапа-нуецца прыкладная будова слоўніка, яго прынцыпы, структура слоўнікавага артыкула.

За параўнальна кароткі час (па сутнасці некалькі апошніх дзесяцігоддзяў), пачынаючы з канца мінулага стагоддзя, калі была актывізавана ўвага лінгвістаў да фразеалогіі і яе адзінак, што было зусім заканамерным з улікам антрапацэнтрычнай скіраванасці да вывучэння мовы ўвогуле, фразеалогія пашырыла свае межы, узбагацілася тэарэтычна і практычна, папоўнілася новымі адкрыццямі і дасягненнямі. І сёння фразеалогія не толькі самастойны раздзел навукі аб мове са сваімі адметнымі адзінкамі, але ўжо вызначаецца этапамі ў сваім развіцці і прайшла шлях, як адзначае М. Л. Каўшова, даследчыца фразеалогіі рускай мовы, «ад структурна-семантычнай парадыгмы і сістэмна-класіфікацыйнага “вінаградаўскага” метаду даследавання да вывучэння фразеалагізмаў у функцыянальна-маўленчым выкарыстанні, ад даследавання намінацыйнай функцыі фразеалагізмаў і іх вобразнай унутранай формы да кагнітыўна-інтэрпрэтацыйнай парадыгмы і новага, лінгвакультуралагічнага, этапа ў фразеалогіі» [1, с. 13].

Лінгвакультуралагічны этап у гісторыі вывучэння фразеалагізмаў мае сваім вытокам і абавязаны агульнай накіраванасці сучаснай навукі аб мове на вывучэнне культурнага фактара ў мове, і фразеалагічныя адзінкі сталі разглядацца з лінгвакультуралагічнага пункту гледжання, у выніку чаго ўстаноўлена, што большасць фразеалагізмаў валодае культурна-нацыянальнай своеасаблівасцю, што ў калектыўнай падсвядомай памяці мовы захоўваецца інтэртэкстуальная сувязь фразеалагізмаў з тым ці іншым кодам культуры, што фразеалагізмы выступаюць у ролі “канстант культуры”. Вось чаму галоўны вынік вывучэння і ўважлівага прачытання культурнага зместу фразеалагічных адзінак кожнай мовы звязаны найперш з раскрыццём месца і ролі фразеалагізмаў не толькі як адзінак мовы, вобразных сродкаў яе, а найбольш як адзінак культуры, як крыніцы пазнання свайго народа, яго гістарычнага і культурнага вопыту, тых культурных каштоўнасцей арыенціраў, таго нацыянальна адметнага і агульначалавечага, што яны ўтрымліваюць. Цікава, што ўзнаўляльнасць як адна з прыкмет і ўласцівасцей фразеалагічных адзінак спрыяе міжпакаленнай трансляцыі культурна значных устаноў, выпрацаваных папярэднікамі і тым самым спрыяе фарміраванню культурнай самасвядомасці як асобнага чалавека, так і культурна-нацыянальнай ідэнтычнасці народа.

Усё гэта вымушае шукаць новыя шляхі і спосабы, новыя падыходы да вывучэння беларускай мовы ўвогуле і фразеалогіі ў прыватнасці на ўсіх этапах навучання, пачынаючы са школы і прадаўжаючы ў вышэйшай школе, асабліва гуманітарных спецыяльнасцей адукацыі, пра што ўжо не раз адзначалася [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Для ажыццяўлення новых задач многае ўжо зроблена, адным прыкладам чаго з’яўляецца падрыхтоўка вучэбна-метадычнага дамаможніка, які прызначаны для ажыццяўлення сістэматычнага вывучэння фразеалагічных адзінак беларускай мовы ва ўзаемасувязі з пытаннямі ўсіх раздзелаў і тэм курса беларускай мовы як у сярэднім, так і вышэйшай школе і для выхавання маладога пакалення беларусаў у павазе да гісторыі і культуры свайго народа, у любові і адданасці да сваёй краіны, зямлі сваіх продкаў [9].

Чалавек як моўная асоба прадстаўляе праз сябе пэўны тып культуры, паколькі з’яўляецца носьбітам устаноўленай сістэмы каштоўнасцей, пад якімі разумеюцца абагуленыя ўяўленні людзей адносна мэты і нормаў сваіх паводзін, арганізацыі свайго жыцця. Мова кожнага народа з’яўляецца сродкам фіксацыі і захавання яго культуры, хоць кожная мова выяўляе сваю будову, адлюстроўвае свой адзіны лад быцця народа як стваральніка і карыстальніка яе. Мова з’яўляецца выразнікам душы, духоўнага развіцця людзей, служыць важнейшым сродкам яднання іх у адзінае цэлае як сукупнасць прадстаўнікоў нацыянальнай супольнасці. Навука аб мове скіравана да вызначэння сувязей чалавека і культуры, мовы, да вызначэння яго месца ў мове і культуры, характарызуецца асаблівай увагай да вывучэння пытанняў мовы ва ўзаемасувязі з пытаннямі культуры і чалавека, што можна праілюстраваць непарыўнай трыядай “мова – чалавек – культура”.

Такім чынам, выключную ролю ў складзе адзінак мовы і ў працэсе навучання мове адыгрываюць фразеалагічныя адзінкі, паколькі фразеалагічная сістэма кожнай мовы (яе наяўнасць – універсальная з’ява) найбольш выразна, вобразна і дакладна адлюстроўвае спецыфіку нацыянальнай карціны свету, якая складвалася на працягу тысячагоддзяў. І лінгвістычная навука адносна фразеалагізмаў скіравана да вызначэння лінгвакультуралагічнага зместу ў фразеалогіі, да выяўлення спосабаў увасаблення культуры ў змесце фразеалагічных адзінак.

Сёння ўстаноўлена, што фразеалагічныя адзінкі кожнай мовы – магутны сродак і спосаб захавання і перадачы кожнаму новаму пакаленню мудрасці, філасофіі, практычнага вопыту, гісторыі краіны, своеасаблівасці характару і быту чалавека, выразных эмацыйных адносін яго да жыцця, людзей. А таму галоўнае ў навучанні заключаецца не ў тым, што вывучаць, а для чаго і як, і галоўным вынікам навучання беларускай мове ў школе павінна стаць валоданне мовай, падрыхтоўка беларускамоўнай асобы, якая, засвойваючы правілы і нормы беларускай мовы, узбагачаючы свой слоўнік і фразеалагічны запас, авалодвае рознымі відамі маўленчай дзейнасці, культурай маўлення, культурнай інфармацыяй пра свой народ і адпаведна самога сябе ў свеце. А гэта не можа быць дасягнутым без авалодвання фразеалагічнымі багаццямі беларускай мовы, без раскрыцця сутнасці і зместу, назначэння і ролі гэтых унікальных адзінак мовы.

Фразеалагізмы, якія сёння разглядаюцца як знакі мовы і культуры, што фіксуюць галоўнае ў жыцці чалавечага грамадства, канцэнтруюць мудрасць многіх пройдзеных пакаленняў, з’яўляюцца крыніцай пазнання ўстановак культуры нашага народа, яго менталітэту, складу розуму і спосабаў пазнання свету і яго вербальнага адлюстравання. У сувязі з такой спецыфікай фразеалагізмы выступаюць асаблівымі кагнітыўна-семіятычнымі адзінкамі мовы, вербальным вынікам пазнання і ўспрымання свету, і разам з тым адзінкамі, у моўнай прасторы якіх у сціслай вобразнай форме зафіксаваны культурна-гістарычны вопыт мінулых пакаленняў.

Аналіз фразеалагізмаў беларускай мовы дае магчымасць прачытання, інтэрпрэтацыі, тлумачэння ментальнасці і рэканструкцыі нацыянальнага вобраза свету, часткова адлюстраванага ў іх, нацыянальнай карціны мовы нашага народа. Лінгвакультуралагічны аналіз фразеалагізмаў важны для засваення фразеалагічнага багацця кожным носьбітам беларускай мовы, паколькі фразеалагізмы не столькі называюць прадметы, з’явы ці паняцці, як гэта ўласціва лексемам, колькі, і ў найбольшай ступені, характарызуюць, ацэньваюць іх праз стварэння вобразы, якія ўспрымаюцца носьбітамі мовы ў адпаведнасці з іх ведамі пра сваю культуру, з іх кампетэнцыяй. Інфармацыя пра гістарычны, культурны вопыт народа набывае ў фразеалагічных адзінках стэрэатыпнае, сімвалічнае і эталоннае яго выяўленне.

Такі падыход да вывучэння фразеалагізмаў неабходны для засваення кожным носьбітам мовы той культурнай інфармацыі, што захавана і перададзена фразеалагізмамі, для далучэння кожнага да агульных асноў культуры свайго народа, аб’яднання са сваім народам, паколькі пры засваенні і ўжыванні фразеалагізмаў чалавек з дапамогай фразеалагізмаў выяўляе свае погляды і меркаванні, вызначае правілы і ўстаноўкі жыцця, выражае сваю ацэнку, «раскрывае сваю культурную пазіцыю – годна ці нягодна чалавеку тое, што адбываецца ў свеце, прыстойна чалавеку што-небудзь рабіць ці не прыстойна» [10, с. 69].

Зразумела, што для арганізацыі навучальнага і выхаваўчага працэсу ў іх непарыўнасці сродкамі мовы, у прыватнасці, з дапамогай фразеалагічных адзінак у іх сістэматычным выкарыстанні, каментарыяў, прачытання іх культурнага зместу патрэбны новы тып слоўніка гэтых адзінак, які дасць такую інфармацыю, будзе пашыраць звесткі пра пэўную адзінку, скіроўваць увагу карыстальнікаў слоўніка да пытанняў культуры, ці будзе адным з важных сродкаў навучання беларускай мове, развіцця і фарміравання лінгвакультуралагічнай кампетэнцыі навучэнцаў і, несумненна, выхавання беларусаў, грамадзян Беларусі.

Слоўнік павінен складацца з уласных і асвоеных іншамоўных фразеалагічных адзінак, аднак іх падача ў слоўніку мае быць адметнай ад звычайнага алфавітнага прынцыпу, прынятага ў асноўным у многіх слоўніках фразеалагізмаў. У новым слоўніку, на думку складальнікаў, варта падаць у алфавітным парадку выдзеленыя словы-кампаненты, што аб’ядноўваюць многія

фразеалагізмы з агульным кампанентам паміж сабой, ці па сутнасці яны складаюць гняздо фразеалагізмаў. Такі адыход ад стандартнага алфавітнага прынцыпу падачы фразеалагізмаў, які таксама мае свае прыкметы, нярэдка нават цяжкасці ў выкарыстанні, паколькі ў адных слоўніках алфавітны прынцып вызначаецца то па першаму слову-кампаненту, то па апорнаму кампаненту фразеалагічнай адзінкі, які, як вядома, не ўсім фразеалагізмам уласцівы.

Прапанаванае вызначэнне слоў-кампанентаў грунтуецца на іх адборы як асновы створаных вобразаў пры фразеўтварэнні, да таго ж абумоўлены месцам і роляй іх кодавага значэння, калі “матывавана сць значэння ФА можа вызначацца і значэннем аднаго з кампанентаў устойлівага спалучэння” [11, с. 28] ці калі ў складзе фразеалагізмаў гэтыя словы-кампаненты закансервалі пачатковыя веды пра аб’екты рэчасінасці, “закадзіравалі і данесли да нас з глыбіняў часу зыходнае разуменне базавага паняцця свядомасці” [12]. Адметнасцю гэтага слоўніка з’яўляецца і тое, што пры кожным такім выдзеленым слове (іх паводле нашых падлікаў дзесьці каля 8 дзясяткаў) будзе дадзена інфармацыя пра той культурны фон, тую сімваліку, што замацавана за такімі абранымі словамі як кампанентамі фразеалагізмаў і што дазволіла абраць тое ці іншае слова ў аснову вобразаў рознай колькасці фразеалагізмаў. Вось некалькі прыкладаў выдзялення такіх слоў з інфармацыяй пра іх, якія з’яўляюцца зыходнымі для ўсіх фразеалагізмаў з гэтым кампанентам:

БЛІН. Лексема *блін* – ‘хлебны выраб з рэдкага цеста, спечаны на скаварадзе’ [ТСБМ 1977: 386]. Слова *блін* агульнаславянскага паходжання, утворана ў выніку скажэння слова *млын* (*mlinъ > *блинь*), ці дысіміляцыі *м* на *б* і ўтворанага ад дзеяслова *малоць*, «но с гласным корня на нулевой ступени чередования» [Шанский 1975: 49], г. зн. *блін* – выраб з намяленай мукі. Лічыцца добра вядомым вырабам, відам ежы з далёкіх мінулых часоў. Бліны – адна са старыжытных страў, яны выступаюць сімвалам сонца (узгадаем круглую форму і бела-жоўты колер), з’яўляюцца рытуальным прадуктам, неад’емным атрыбутам свята Масленіцы, якое прысвечана вясенняму сонцазвароту, свята, што сімвалізуе перамогу вясны і святла над зімой і цемрай. Бліны, як і кісель, выкарыстоўваюцца як абавязковая рытуальная ежа на памінках, што звязана з іх сімвалікай смерці зімы, а таксама на вяселлі, паколькі тут маладая памірала як дзяўчына, каб нарадзіцца як жанчына. «Блінам надаецца семантыка медыятыўнасці, і ў якасці пасрэдніка паміж светамі ён уваходзіць у склад шматлікіх варожбаў пра замужжа» [Валодзіна-Санько 2011: 47]. Бліны былі абавязковымі і на розных святах, у прыватнасці, «на Вознесень – нужно непременно печь блины “мостить” Христу дорогу на небо» [Шейн 1902: 18]. Несумненна, усе гэтыя звесткі гавораць пра тое, што лексема *блін* першапачаткова, да ўтварэння ФА, з’яўлялася знакам вербальнага кода культуры, а таму і была абрана асновай утварэння вобразаў ФА, стала іх цэнтральным сімвальным кампанентам, а ФА з гэтым кампанентам набылі ролю культурных знакаў, выклікаюць пэўныя ўяўленні, асацыяцыі, даюць веды, інфармуюць пра розны культурны змест, у тым ліку і пра падрыхтоўку, выпяканне, прыкметы, ужываннем бліноў.

БОТ. БОТЫ. Лексема *бот*, мн. *боты* – ‘абутак з высокімі халявамі (скураны, гумавы і пад.)’ [ТСБМ: 1977: 396]. Боты лічацца адным з самых старажытных відаў абутку. Так, паводле меркавання Д. К. Зяленіна, даследчыка ўсходнеславянскай этнаграфіі, “самым старажытным варта лічыць скураны абутак, які, уласна кажучы, не шыюць, а закладваюць складкамі, *моршчаць*, г. зн. сцягваюць кусок скуры вярхоўкай такім чынам, што па баках у яго ўтвараюцца зборкі, *маршчыны*”, і які з’яўляецца “прамым працягам старажытнага абутку, які складаўся з прывязанай да нагі шкуркі якога-небудзь невялікага звярка” [Зеленин 1991, с. 267]. Боты, асабліва ў параўнанні і супастаўленні з лапцямі з мінулых часоў сталі выступаць сімвалам заможнасці, магутнасці, сілы, незалежнасці, улады, што і знайшло адлюстраванне пры ўтварэнні ФА.

ДЗВЕРЫ. Лексема *дзверы* – ‘праём у сцяне памяшкання для ўваходу і выхаду, а таксама створ, якім закрываюць гэты праём’ [ТСБМ 1978: 163]. Дзверы як элемент збудавання, найперш для беларускай хаты надзелены ў народнай свядомасці сімвалікай мяжы паміж «сваёй» і «чужой» тэрыторыяй, абжытай і неабжытай прасторы. З аднаго боку, дзверы

сімвалізауюць мяжу жылога памяшкання, з другога боку, яны забяспечваюць сувязь са знешнім светам і абарону ад яго, ці «іх змест, прыпісанае ім як гранічным аб'ектам, – адзначае А. К. Байбурын, – ускладняецца іх спецыфічным назначэннем: забяспечваць пранікальнасць мяжы» [Байбурын 1983: 135]. Дзверы – месца магічных дзеянняў.

Усе ФА на аснове агульнага кампанента *дзверы* ўваходзяць у склад адзінак архітэктурна-домаўладкавальнага кода як культурнай прасторы для інтэрпрэтацыі фразеалагізмаў з сімвальным значэннем. А тое, што кампанент *дзверы* ў складзе ўтвораных ФА і самі ФА з гэтым кампанентам выступаюць у ролі сімвалаў, эталонаў, стэрэатыпаў і нясуць культурную, сімвалічную, семантыку, несумненна, таму што звесткі пра сімвальнае значэнне самой рэаліі – дзвярэй падмацавана фактамі культуры, тымі звесткамі пра сімвалічнае значэнне гэтай рэаліі як культурнага знака.

За кожным такім словам у алфавітным парадку па пачатковых літарах, пачынаючы з першага слова, падаюцца слоўнікавыя артыкулы фразеалагізмаў, якія ўтрымліваюць зыходнае слова-кампанент. Нярэдка гэта налічвае нават да двух і больш дзесяткаў фразеалагізмаў, кожны з якіх складае загаловак слоўнікавага артыкула. Так, да прыведзеных адпраўных слоў-кампанентаў *блін* даецца 8 слоўнікавых артыкулаў, *бот* – 5, а *дзверы* – 13.

Слоўнікавы артыкул з загаловачным фразеалагізмам мае шматступенную будову, асноўнымі складнікамі якой з'яўляюцца семантыка; культурная інтэрпрэтацыя і каментарыі значэння, ужывання пэўнага фразеалагізма, суаднесенасць з пэўным кодам культуры, спосаб пабудовы; ілюстрацыйны матэрыял і вызначэнне ролі і назначэння фразеалагізма ў культурнай прасторы. Для ілюстрацыі прывядзём прыклад аднаго са слоўнікавых артыкулаў з гнязда да слова *глеба*:

ВЫБІВАЦЬ ГЛЕБУ /ГРУНТ З-ПАД НОГ каго, чыіх, у каго. Ствараць каму-н. хісткае, няўпэўненае становішча, выводзіць каго-н. са стану раўнавагі. (Л-2008-1: 230). ФА суадносіцца з антропна-дзеясным кодам праз дзеяслоўны кампанент *выбіваць*, які часткова ўспрымаецца з захаваннем свайго значэння – 'рэзкім штуршком прымусяць што-н. выпасці адкуль-н.' ці *перан.* 'вывесці каго-н. са звыклага стану' [ТСБМ 1977: 519] і які прадстаўляе моцнае і актыўнае фізічнае і разбуральнае дзеянне кагосьці збоку (параўн. сінанімічную ФА *выбіваць з сядла* з тым жа дзеяслоўным кампанентам і аднолькавым фразеалагічным значэннем), а таксама з прыродным (праз кампанент *глебу /грунт* як сімваламі апоры, асновы), з саматычным і прасторавым (праз кампаненты *з-пад ног*) кодамі культуры беларусаў. Зразумела, што вобраз ФА суадносіцца і з маральна-духоўным кодам культуры і ўспрымаецца як антыправіла, антынорма такіх паводзін чалавека адносна каго-небудзь другога.

Такі вобраз, як і сама адзінка, узніклі для адлюстравання напорыстых дзеянняў аднаго чалавека ў адносінах да другога ці другіх. А такія дзеянні, накіраваныя на другога чалавека, папершае, не адпавядаюць нормам і не стасуюцца з правіламі паводзін у міжасобасных зносінах паміж людзьмі, лічацца парушэннем нормы і падпадаюць пад адмоўную ацэнку; па-другое, выяўляюць яшчэ адзін аргумент, доказ аб уяўленнях чалавека пра грунт /глебу як аснову, апору, самае надзейнае для чалавека, у тым ліку і найперш у псіхалагічным адчуванні, у наяўнасці спакою і ўпэўненасці чалавека ў жыцці. І тут зноў прыходзіцца канстатаваць факт важнасці для жыцця чалавека яго эмацыйнага стану, што і стала асновай ўтварэння ФА як спосабу іх адлюстравання ў мове і дзякуючы якім яны становяцца здабыткам нацыянальнай культуры.

Як відаць, зямля – гэта не толькі «паверхня, плоскасць, на якой мы стаім, па якой рухаемся», а гэта аснова жыцця. І калі зямля выплывае, хістаецца, то траціцца ўпэўненасць у сабе, у псіхалагічным адчуванні стабільнасці, раўнавагі, спакою, а калі яе хто-небудзь выбівае з-пад ног другога, то мэта такога дзеяння – пазбавіць таго апоры, жыццёвай асновы, псіхалагічнай раўнавагі, што і выяўляе шкоднасць такога дзеяння, а таму яно падпадае пад адмоўную ацэнку як адзін з асноўных аргументаў пры ўжыванні ФА. Напрыклад: – *Пячыце мяне, – кажу, – крытыкай, шуруйце, выхоўвайце, калі лічыце, што я за дваццаць год кіруючай працы сапсаваўся. Навошта ж глебу з-пад ног выбіваць?* (М. Пянкрат).

Вобраз ФА пабудаваны на аснове метафары, якая даводзіць, што вывесці чалавека з раўнавагі, прымусяць яго хвалявацца, выклікаць у яго няўпэўненасць прыпадабняецца да

выбівання глебы ці грунту з-пад яго ног. ФА *выбіваць глебу /грунт з-пад ног* перадае стэрэатыпнае ўяўленне пра шкодную дзейнасць аднаго чалавека адносна другога, магчыма, з карыснымі для сябе мэтамі, пра парушэнне маральна-этычных нормаў ва ўзаемаадносінах паміж людзьмі.

Слоўнік дапоўнены спісам літаратуры, выкарыстанай пры складанні даведніка, што нават відавочна з прыведзеных ілюстрацыйных матэрыялаў.

Думаецца, што такі слоўнік фразеалагізмаў беларускай мовы стане адным з важных сродкаў сучаснага навучання беларускай мове, пачынаючы са школы, будзе патрэбным не толькі выкладчыкам і вучням, але і шырокаму колу чытачоў, што хочуць атрымаць новую і так неабходную для чалавека інфармацыю, якая дасць рост роздумам пра мову, яе фразеалагічныя адзінкі і іх ролю ў жыцці чалавека, месца і мэту ўжывання. Гэты слоўнік дапоўніць багатую фразеаграфію беларускай мовы яшчэ адным тыпам такога кшталту даведнікаў.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Ковшова, М. Л. Лингвокультурологический метод во фразеологии: Коды культуры / М. Л. Ковшова. – М. : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2012. – 456 с.

2 Ляшчынская, В. А. Ідыяматыка беларускай мовы ў лінгвакультуралагічным асвятленні / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2019. – 250 с.

3 Ляшчынская, В. А. Развіццё культурна-моўнай кампетэнцыі студэнта-філолага / В. А. Ляшчынская // Вышэйшая школа : Навукова-метадычны і публіцыстычны часопіс. – № 3 (77). – 2010. – С.34–38.

4 Ляшчынская, В. А. Базавыя канцэпты фразеалагічнай карціны свету беларусаў: манаграфія / В. А. Ляшчынская // Мінск: РІВШ, 2015. – 223 с.

5 Ляшчынская, В. А. Сімволіка кампанента і культурны складнік семантыкі фразеалагізма / В. А. Ляшчынская // Роднае слова. – 2016. – № 4. – С. 26–30.

6 Ляшчынская, В. А. Фразеалагізмы – крыніца пазнання культуры народа і сродак выхавання / В. А. Ляшчынская // Педагогическая наука и образование. – 2016. – № 2 (15). – С. 60–64.

7 Ляшчынская, В. А. Гістарычны вопыт беларусаў у люстры фразеалагічных адзінак / В. А. Ляшчынская // Гістарычнае мовазнаўства ў кантэксце міждысцыплінарных даследаванняў: зб. арт. Міжнар навук. канф., 25-26 кастр. 2017 г. НАН Беларусі, Цэнтр даслед. беларус. культ., мовы і літ. НАН Беларусі, Ін-т мовазнаўства; рэд. І. У. Будзько, Н. В. Паляшчук. – Мінск: Права і эканоміка, 2017. – 350 с. – С. 163–168.

8 Ляшчынская, В. А. Фразеалагізмы – крыніца пазнання і сродак развіцця культурна-моўнай кампетэнцыі / В. А. Ляшчынская // Беларуская мова як замежная. – Варшава: Варшаўскі ўніверсітэт, 2020. – Вып. 4. – С. 13–18.

9 Ляшчынская, В. А. Методыка выкладання беларускай мовы. Вывучаем фразеалогію / В. А. Ляшчынская. – Гомель: ГДУ імя Ф. Скарыны, 2024. – 207 с.

10 Ковшова, М. Л. Семантика головного убора в культуре и языке. Костюмный код культуры / М. Л. Ковшова. – М. : Книжный дом ЛИБРОКОМ, 2015. – 368 с.

11 Ивашко, Л. А. Диалектная фразеология и ее формирование на базе лексики народной речи: диссертация в форме науч. доклада на соискание уч. степени д-ра филол. наук / Л. А. Ивашко. – СПб: СПб. гос. ун-т, 1994.

The article highlights the need to prepare a dictionary of phraseological units of the Belarusian language of a new type, taking into account the results of research into the phraseological wealth of our language, distinctive features and the exceptional role and purpose of these units in mastering the language and especially in the education of each new generation of Belarusian citizens, in the formation of cultural self-awareness and cultural-national identity of each individual and the unity of the people; an exemplary structure of the dictionary, its principles, and the structure of a dictionary article are proposed.